

svi potpojmovi istaknuti kurzivom u samom članku.”⁸ Ovdje je dakle kriterij opseg i odabir natuknica, a ne pristup njihovoj obradi. Napominjem da je Bujasov rječnik prijevodni, a ne objasnidbeni. E. Wüster o enciklopedijskom rječniku kaže: „Wörterbücher in welchen viele Fachgebiete durcheinandergemengt sind, sind die encyklopadischen Wörterbücher. Gegen diese ist Mißtrauen am Platze”.⁹ U Općoj enciklopediji JLZ o tim rječnicima piše: „Enciklopedijski rječnici zovu se i leksikonu osobito ako uz opće riječi sadržavaju još i imena istaknutih ličnosti, geog. objekata itd..”

Analizirajući sva navedena određenja enciklopedijskog rječnika, vidimo da je ovaj naziv najjasniji od analiziranih naziva, te da je višeznačan, a u nekim od svojih značenja istoznačan s nazivom *leksikon* i *enciklopedija*. Stoga smatram da je taj naziv u leksikografskom i terminološkom nazivlju nepotreban.

Na kraju možemo zaključiti da su nam potrebni nazivi *rječnik* i *leksikon* i *enciklopedija*. Rječnik je usmjeren na jezične jedinice, dakle lingvistički, dok su leksikon i enciklopedija pojmovno usmjereni. Leksikon i enciklopedija razlikuju se samo po opsegu.

Milica Mihaljević

TRADICIJA ILI NORMA?

1. Katarinin trg i drugi ulični nazivi toga tipa

Dr. Babić, odgovarajući na pitanja, u jednom svom članku u prošlom godištu

⁸ Ž. Bujas, *Hrvatsko ili srpsko-engleski enciklopedijski rječnik*, A-LJ, Zagreb, 1983, Predgovor

⁹ usp. E. Wüster, *Einführung ...*, str. 100

*Jezička*¹ jasno zaključuje da se *Trg Katarine Zrinske* pravilno skraćuje u *Katarinin trg* (premda u praksi ima još dosta kolebanja između tog lika i *Katarinskog trga*). Kada su posvojni pridjevi u nazivima ulica izvedeni od osobnih vlastitih imena, koja označuju određenog pojedinca, tada se ti pridjevi upotrebljavaju sa sufiksima *-ov*, *-ev*, *-in*.² Nadovezao bih da su na taj način imenovane i druge gradske prometnice. U Zagrebu je npr. postojao (još u službenom nacrtu Gradskoga narodnog odbora iz 1947. godine) *Sofijin put* (današnji Dubravkin put), nazvan godine 1852. po hrvatskoj banici Sofiji Jelačić.³ U Osijeku postoji groblje sv. Ane, koje se naziva Anino groblje, a i ulica što vodi do groblja zvala se Anina ulica. Uostalom, i u Zagrebu imamo Aninu ulicu (u Rudešu); zatim postoji Pajin odvojak (u Dubravi). U Samoboru imamo Anin dol (Anindol). Nadalje, Osijek je imao Cvjetkovu ulicu (po kipu sv. Florijana), a Zagreb i sada ima Petrovu ulicu, Rokovu ulicu, Rokov perivoj, dok je Markov trg preimenovan u Radićev, a bivša Markova ulica sada je Ulica Tita Brezovačkog.

2. Jezuitski trg i drugi nazivi toga tipa

Ako se ulični naziv odnosi na više osoba, onda se posvojni pridjev tvori sa sufiksom *-ski*,⁴ pa u Zagrebu imamo po jezuitima (isusovcima): *Jezuitski trg*; po kapucinama: *Kapucinske stube*; po opaticama (klarisama): *Opatičku ulicu*; po ilirima: *Ilirski trg*, *Ilirsku ulicu*; po Vlasima *Vla-*

¹ *Jezičnik*, XXXIII, str. 118.

² Usp. Stjepan Babić: *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku, nacrt za gramatiku*, JAZU – Globus, Zagreb 1986, str. 361, t. 1358.

³ Usp. *Hrvatsko kolo*, XIII, Matica hrvatska, Zagreb 1932, str. 107. (Antonija Kassowitz-Cvijić: *Grofica Sofija Jelačić, hrvatska banica*).

⁴ V. bilj. 2

sku ulicu; po mlinarima: *Mlinarsku cestu*; po klesarima: *Klesarski put* (na Mirogoju); po vrtljarima: *Vrtlarsku ulicu* (u Podolju, kod Vinogradske ceste); po kravarima: *Kravarску ulicu* (u Dubravi); po ratarima: *Ratarsku ulicu* (u Rudešu); po radnicima: *Radnički dol*, *Radničku cestu*; po voćarima: *Voćarsku cestu*; po studentima: *Studentski grad* (u Dubravi); *Studentski centar* (na Savskoj cesti); po streljačima (strijelcima): *Streljačku ulicu*; po veslačima: *Veslačku cestu*; po koturašima (biciklistima): *Koturašku*; po skijašima: *Skijaški brijeg* (u općini Susedgrad); po lovcima: *Lovački put* (u općini Susedgrad); po topnicima: *Topničku ulicu* itd. Po šoštariima (postolarima) iz zagrebačke je povijesti poznata *Šošarska ves* (nekad na dijelu današnje Radićeve ulice i dijelu današnjeg Trga Republike).

U Osijeku postoji (uz Dravu) po splavarima: *Splavarska ulica*; po ribarima: *Ribarska*; po lađarima: *Lađarska*; po vodeničarima (još na Pentzovu⁵ nacrtu iz 1929): *Vodeničarska* (danas Vodenička); zatim po oračima: *Oračka* (kod Zelenog polja); a nekoć je postojala po lončarima (u Gornjem gradu): *Lončarska* (poslije Kolariceva, danas Nolova); onda po tokarima (u Tvrđavi): *Tokarska* (danas Klaićeva) itd.

Na Rijeci postoji po jedrarima: *Jedarska ulica*; po užarima: *Užarska*; po tkalcima: *Tkalačka*; po krojačima: *Krojačka*; po bačvarima: *Bačvarska* itd.

Ti nazivi, karakterizirani redovno dokumentarnom, spomeničkom vrijednošću, dijelom su već nestali, pa ostatak treba tim brižljivije čuvati. Stoga ih ovdje i navodim u većem broju. Usput bih spomenuo da je ove godine u zagrebačkom *Vjesniku* (22. 8. 1986. na 9. strani) objavljena zanimljiva reportaža iz Moskve, u kojoj A.

Novačić izvješćuje između ostaloga i o tome kako sada posebno osnovana komisija vraća moskovskim ulicama i trgovima stare, povijesne nazive, a koji su, uglavnom „tridesetih godina”, bili zamijenjeni besmislenim imenima kao što su: Aviomotorna, Radijatorska, Visokovoltna i tome slično. Tu odluku novih gradskih vlasti „građani glavnog sovjetskog grada sa zadovoljstvom su dočekali”.

3. Margaretska ulica?

U Zagrebu ima više uličnih naziva s posebnim pridjevom na *-ski*, gdje bismo očekivali sufiks *-ov*, *-ev*, *-in*. Tako imamo *Margaretsku ulicu*, te *Jurjevsku* i *Frankopansku*.

Margaretska je ulica dobila ime, posredno ili neposredno, po crkvi sv. Margarete (koja je stajala na mjestu sadašnjeg pravoslavnog hrama sv. Preobraženja), a ona se kao župna crkva zagrebačkog podgrada spominje već 1334. godine. Kraj nije se od godine 1372. održavao Margaretski sajam⁶ na trgu koji se nazivao Margaretski.⁷ (Danas je to Trg bratstva i jedinstva, nazivan još i Preradovićev ili familijarno: Cvjetni trg). Sajmovi su se nazivali po blagdanima na koje odnosno o kojima su se oni održavali (a zagrebački su trajali dva tjedna). Osim Margaretskog održavao se još (znatno stariji) Markovski sajam (o Markovu) prvobitno na Markovu trgu, te Kraljevski sajam (o Kraljevu, tj. o blagdanu sv. Stjepana kralja, zaštitnika zagrebačke katedrale).⁸ *Markovski sajam* očito nije utjecao na ime trga na kojemu se održavao (spominje se, doduše, i Markov sajam), ali to bi se

⁶ Usp. A(dolf) Hudovski: *Zagreb i okolica*, Zagreb 1892, str. 55.

⁷ Usp. Gjuro Szabo: *Stari Zagreb*, Vasić i Horvat, Zagreb 1941, str. 238.

⁸ Usp. Vlado Novak: *Velesajam intimno* (feljton uz 70-godišnjicu Zagrebačkog velesajma), *Večernji list* od 4. rujna 1979.

⁵ Viktor Pentz: *Adresar slob. i kr. grada Osijeka*, Osijek 1929.

možda moglo reći za *Margaretski sajam*. Po toj tradiciji, mislim, imamo i današnju *Margaretsku ulicu*, koja bi se po jezičnoj normi morala preimenovati u *Margaretinu ulicu*.

No, na taj se način ne da objasniti uvriježeni naziv *Katarinski trg*, koji je, dakako, prvobitno nastao po crkvi sv. Katarine (u starijim nacrtima i vodičima imamo i *Trg sv. Katarine*). Možda su kao uzorci poslužili pridjevi *pavlinski*, *kapucinski*, *uršulinski*, a napose nazivi *Kapucinski trg* (današnji Markovićeve trg), *Kapucinska ulica* (današnja Matoševa), te još postojeće *Kapucinske stube* (po kapucinima odnosno po kapucinskoj crkvi koja je stajala na današnjem Strossmayerovu šetalistu, na lokaciji današnjeg Geofizičkog zavoda), a možda je taj pridjev *katarinski* usvojen i radi lakšeg izgovora?

4. Jurjevska i Frankopanska

Nasuprot obliku *Rokovo groblje* (danas Rokov perivoj) imamo u Zagrebu i bivše *Jurjevsko groblje*. Jedno je nazvano po kapeli sv. Roka, a drugo po kapeli sv. Jurja (koja se spominje već u 14. stoljeću). Ulica što vodi do Jurjevskoga groblja (današnjeg Perivoja srpanjskih žrtava) nazvana je *Jurjevskom ulicom*. Možda je na taj lik utjecao pojam *Jurjevo*, a možda je kapela sv. Jurja djelovala i kao lokacija. U svakom slučaju, naziv *Jurjevska ulica* potpuno je usvojen. Ipak, ispod toga perivoja, između Mlinarske ceste i Medvedgradske ulice, imamo *Jurjeve stube*.

Frankopanska je ulica nazvana, prema raspoloživim podacima,⁹ po Franu Krsti Frankopanu, nesretnom hrvatskom pjesniku, pogubljenom s banom Petrom Zrinskim 1671. u Bečkom Novom Mjestu. Pridjev *frankopanski*, poznat je iz naziva *zrinsko-*

frankopanska urota, te iz sintagme *frankopanski grad*, vjerojatno je kao takav, čest u tim vezama,¹⁰ utjecao i na ime ulice. Očito po zagrebačkom uzoru nazvana je i jedna osječka ulica *Frankopanskom* (kao što je i jedan osječki perivoj nazvan Zrinjevcem), a na Rijeci postoji *Frankopanski trg*.

Tradicija je, mislim, pređuboko ukorijenjena, a da bi se u praksi prihvatilo preimenovanje Frankopanske i Jurjevske ulice. Po svoj prilici to ne bi uspjelo ni kod Margaretske ulice. Možda će se ustaliti naziv *Katarinin trg*, ako ne iz poštovanja prema normi, a ono iz pijeteta prema Katarini Zrinskoj po kojoj je taj trg preimenovan.

5. Ćirilometodska ulica i Šimunska cesta

Što se tiče gornjogradske Ćirilometodske (bivše Gospodske) ulice, nazvane po crkvi posvećenoj slavenskim apostolima Ćirilu i Metodu, radi se o nazivu koji se odnosi na dvojicu, po kojoj se i kult naziva Ćirilometodski, te je posvojni pridjev na *-ski* opravdan. (S prezimenima je drugačije, te imamo npr. Broz-Ivekovićev rječnik,¹¹ nadalje, Trg Antuna, Ivana i Vladimira Mažuranića u praksi se skraćuje u Mažuranićeve trg, a na pločama kućnih brojeva u Trg Mažuranića.)

Šimunska cesta, koja se istočno od Maksimirskog perivoja odvaja od Maksimirske ceste prema sjeveru, nazvana je po Sv. Šimunu, bivšem imenu starog naselja (današnjeg Markuševca),¹² te je i taj lik posvojnog pridjeva pravilan. A mogli bismo reći da to vrijedi i za bivšu Ksaversku cestu (kako se prije zvala današnja Pijadina ulica sjeverno od Gupčeve zvijezde), jer je Sv. *Ksaver* (u lokalnom narječju Sv.

¹⁰ Usp. S. Babić: *Tvorba riječi*, str. 361, t. 1360.

¹¹ Isto, str. 350, t. 1308.

¹² Usp. Vj(ekoslav) Novotni: *Zagreb i okolica*, izdanje Hrvatskog Sokola, Zagreb 1906. str. 62.

⁹ Usp. časopis *Kaj*, VII, br. 7/8, Zagreb 1974, str. 64. (Lelja Dobronić: *Zagreb, naš stari i dragi*).

Žaver) po tradiciji naziv i za Crkvu i za cijeli kompleks te bivše isusovačke Ljetne rezidencije, pa je cijeli predio nazvan Ksaverskom dolinom. Inače se naziv Sv. Ksaver ustalio vjerojatno pod utjecajem njemačkog lika *Franz Xaver* (latinski: Franciscus Xaverius), a hrvatski je korektno: Franjo Ksaverski. (Pridjev *ksaverski* potječe od imena navarskog dvorca Xavier odnosno Javier [č. havjer] u kojem se rodio slavni taj španjolski isusovac baskijskog podrijetla, prijatelj i suradnik Ignacija Lojolskog.)

6. Ceste: Karolinska, Jozefinska...

Ceste što vode od Karlovca do mora, a građene u 18. i 19. stoljeću, nazivaju se obično: *Karolinska* (Karlovac – Rijeka, nazvana po Karlu VI, kao hrvatsko-ugarskom kralju Karlu III, ocu Marije Terezije), *Jozefinska* (Karlovac – Senj, nazvana po Josipu II), *Lujzinska* (Karlovac – Rijeka, nazvana po Mariji Lujzi, II. ženi Napoleona I, ali je toj cesti bilo prvobitno ime *Via Ludovicea*, po Mariji Ludoviki, III. ženi Franje I), *Terezijanska* (Gospić – Karlobag, nazvana dakako po Mariji Tereziji). Ti su pridjevski likovi očito izvedeni iz latinskih naziva: *Via Carolina*, *Via Iosephina* itd. U ležernom stručnom žargonu te se ceste nazivaju i *Karolina*, *Jozefina*. No, još u prvoj polovici prošloga stoljeća potvrđeni su i hrvatski nazivi. To se napose odnosi na „Jozefinsku” cestu što ju je nadasve uspješno rekonstruirao (zapravo nanovo projektirao i izgradio) sposobni i zaslužni naš stručnjak Josip Kajetan Knežić (rodom iz Petrinje), koji je tom zgodom među ostalim priznanjima odlikovan i viteškim redom, i to na planinskom sedlu njezove ceste. Taj događaj opjevao je nepoznati autor u pozdravnoj pjesmi tiskanoj u Gajevoj tiskari u Zagrebu 1845. pod na slovom: „Radost Hèrvata na vèrhu Kapelle 8. listopada 1843.”, a izričito se u njoj spominje Knežić kao „upravitelj ceste

Josipove”, prema prigodnom prikazu ing. Szavits-Nossana¹³ koji i sam u svom članku ima, u skladu s normom hrvatskoga književnog jezika, pretežno *Josipovu cestu*. (Naziv *Josipova cesta* ima prednost već stoga, jer je povezan i s imenom graditelja te ceste, a ne samo s imenom vlastodršca čija se zasluga svodi na to, što je, u dva navrata jašući preko Velebita, na vlastitoj svojoj koži osjetio potrebu da se izgradi dobra cesta.) A taj je naziv potvrđen i na nadgrobnoj ploči Knežićevoj. (U istom članku nalazimo i podatak kako je 28. veljače 1936, povodom 150-godišnjice Knežićeva rođenja, dakle prije punih deset godina, u Klubu građevinskih inženjera zagrebačke sekcije Udruženja jugoslavenskih inženjera i arhitekata pokrenuta inicijativa da se imenom Josipa Kajetana Knežića, uz našeg Filipa Vukasovića jednog od vrhunskih cestograditelja svoga vremena, nazove i jedna zagrebačka ulica. Nadam se da nitko neće osporiti da je on ostvarenje te dosad neostvarene želje i zaslužio.)

Pridjevi sa sufixom *-ov*, *-in* u nazivima za spomenute ceste potvrđeni su i u radovima profesora cestogradnje Jurja Zagode.¹⁴

S obzirom da ta imena pretežno služe kao stručni nazivi, te u konvencionalnom liku nisu previše opterećeni širokom upotrebom, smatram opravdanim da se i u stručnim tekstovima, a i u općoj uporabi, dosljedno primjenjuju pravilni likovi: *Karlova*, *Josipova*, *Lujzina*, *Terezijina cesta*, kada te ceste već nisu nazvane po onima koji su za njih neusporedivo zaslužniji.

Ivan Pelz

¹³ *Tehnički list*, XVIII, br. 19/20, Zagreb 1936, str. 308. (ing. Stjepan Stavits-Nossan: *Stopedesetgodišnjica rođenja Josipa Kajetana Knežića*).

¹⁴ *Ceste i mostovi*, XXI, br. 10, Zagreb 1975, str. 263–272. (Prof. Juraj Zagoda: *Iz povijesti prometa i cesta; Počeci povezivanja kontinentalne Hrvatske s Jadranskom obalom*).